

STUDIUL DINAMICII UTILIZĂRII TERENURILOR PE VALEA ZĂBALEI, DIN 1897 PÂNĂ ÎN PREZENT, CU AJUTORUL TEHNICILOR SIG

Viorel Căpățână*

Lucrarea de față este o mică contribuție științifică în cadrul realizării tezei de doctorat intitulată „Depresiunea Vrancei – studiu geomorfologic”. Situată în zona de contact dintre Carpații de Curbură (Munții Vrancei) și Subcarpații (de la Curbură), Țara Vrancei constituie o regiune diferită din multe privințe (tradițional, cultural, agricol și chiar geomorfologic).

Valea Zăbalei străbate sectorul sudic al Depresiunii Vrancei, având o direcție de scurgere de la sud la nord. De o parte și de alta a văii se găsesc frumos înșirate terasele de o frumusețe rară – un adevărat laborator de geomorfologie – cu poduri de terase extinse și ocupate cu fânețe și livezi sau cu sate înșirate până înspre zona mai înaltă muntoasă. Versanții văii sunt puternic afectați de procese geomorfologice (alunecări de teren și ravenări), procese ce s-au accentuat odată cu defrișările catastrofale ce au avut loc la începutul secolului trecut.

Pentru studiul nostru ne-a interesat mai mult valea propriu-zisă și mai puțin întregul său bazin hidrografic. Așadar limita sa se extinde de la confluența cu râul Putna (în nord) până la zona de contact dintre Subcarpați și Carpați (în amonte de comuna Nereju). Limita estică este dată de interfluviul ce desparte bazinul Zăbalei de cel al Milcovului, în timp ce în vest limita s-a trasat pe o serie de culmi cu altitudini cuprinse între 700 și 1000 de metri.

Principalele aspecte urmărite au fost evoluția așezărilor rurale, evoluția căilor de comunicație (drumuri), apoi evoluția suprafețelor împădurite, precum și evoluția transporturilor speciale (curent electric).

Metodologia de lucru a cuprins din trei etape, și anume:

- informarea din diverse surse publicate, hărți topografice și Atlasul Moldovei de la 1897;
- deplasarea în teren cu scopul cartării acestora și preluarea unor informații direct de la localnici;
- prelucrarea informației cu ajutorul tehnicilor SIG.

Principalele etape ale prelucrării informațiilor acumulate cu ajutorul tehnicilor SIG sunt cele simple și foarte des utilizate:

1. Scanarea foilor topografice din Atlasul Moldovei de la 1897 (foaia Nereju), scanarea foilor topografice Năruja, Paltin, Nereju și Poiana (1982);
2. Georeferențierea foilor topografice 1:50 000 și georeferențierea foii din Atlasul Moldovei de la 1897 prin puncte de corespondență (obținându-se o eroare apreciată la 15m);
3. Obținerea de suporturi pe baza cărora s-au putut realiza următoarele strate (pădurea de la 1897 și cea nouă, drumurile, așezările și rețeaua hidrografică majoră)

* Univ. „Al.I.Cuza” Iași, Fac. de Geografie și Geologie

4. Măsurarea automată a ariei de studiu, a suprafeței totale de drumuri, așezări și păduri;
5. Interpretarea datelor obținute.

Pentru exemplificare vom trece la interpretarea datelor obținute asupra evoluției așezărilor rurale de pe valea Zăbalei.

Astfel, dintr-un total de 12.976 ha cât reprezintă întreaga arie de studiu, așezările rurale ocupau în 1897 cca. 261,94 ha în timp ce astăzi suprafața ocupată de acestea a crescut la 287,94 ha. Această creștere în suprafață se datorește extinderii vetrelor de sat către ariile mai înalte (spre rama montană odată cu defrișarea tot mai rapace din această regiune – subiect pe care îl vom explica în capitolul vegetație).

Valea Zăbalei și Depresiunea Vrancei, în general, constituie o arie de veche locuire, dovadă fiind descoperirile făcute în comuna Bârsești (epoca bronzului).

Principalele așezări sunt de două feluri: așezări permanente și temporare.

Așezările temporare sunt numite de localnici „târle” sau „odăi” și sunt prezente încă din timpuri străvechi, fiind folosite cu scopul adăpostirii fânului pe durata iernii și locuite pe durata verii în timpul cositului. În trecut, atunci când localnicii erau nevoiți să plece definitiv din satul lor natal și să se stabilească în târlă sau odaie, cele câteva case deveneau mai târziu o „cotună” și apoi un sat. În acest fel s-a format satul Lepșa de pe valea Putnei.

Cele mai vechi sate au fost cele situate la confluența dintre principalele râuri, respectiv Zăbala cu Năruja (comuna Năruja) și Putna cu Zăbala (comuna Poiana).

Din documentele care se păstrează putem menționa colecția de Documente putnene și vrâncene în care se amintește prezența unor așezări rurale încă din sec. al-XIV-lea (circa 4 sate), apoi numărul lor crescând la 20 în sec. al-XVIII-lea.

Dimitrie Cantemir în celebra sa lucrare „Descriptio Moldaviae” amintește de 10 sate în zona Vrancei, în timp ce Ion Ionescu de la Brad la 1869 menționa 80 de sate, care se grupau în 18 comune și mai multe cătune.

Diferențierea aceasta destul de mare de 80 de sate este pusă pe seama trecerii în categoria satelor a tuturor cătunelor existente.

Forma satelor s-a menținut în principiu aceeași, adică liniară sau dreptunghiulară cu unele mici extinderi sau restrângeri datorate alunecărilor de teren, ravenărilor sau unor procese de prăbușire. Un exemplu destul de recent îl constituie dispariția unui mic sătuc de pe malul drept al Zăbalei, în apropiere de comuna Nereju, unde datorită ploilor abundente din 1968-1972, la care se adaugă litologia (argile și marne) și defrișarea accelerată (cu dealuri golașe), satul a fost șters de pe terasa râului, în locul său rămânând doar 2-3 case. În schimb, pe locul alunecării nu a rămas decât toponimul de Piatra Bezei, ce amintește de existența în trecut a unui sătuc ce avea ca familie dominantă purtătoarea acestui nume.

În funcție de poziționarea pe formele de relief a situ-lui, satele se împart la rândul lor în sate de terasă și sate de coastă.

Satele de terasă sunt extinse în general pe poduri și prezintă o tramă stradală stelată sau în colțuri drepte. Dintre aceste sate amintim Podu Nărujei, Năruja, Carșochești, Nereju, Ungureni, Românești etc.

Satele de coastă sunt în general mult mai mici cu străzi întortochiate, scurte și abrupte și afectate de alunecări sau ravenări. Dintre acestea putem enumera sate precum Podu Stoica, Prahuda, Tojan, Spulber etc.

Situ-rile cele mai favorabile au fost terasele, fapt ce demonstrează și vechimea satelor din regiune și modul în care s-a produs migrarea poporului în cazul invaziilor

unor popoare sau datorită unor intemperii (inundații). Satele localizate pe forme de relief mai înalte demonstrează că localnicii lor provin din satele situate pe valea râului principal.

Creșterea de la 261,94 ha la 287,94 ha se datorește extinderii prin crearea de cătune, odăi și târle și extinderea străzilor spre ariile mai înalte și mai accidentate. Satele se mulează în special pe forma rețelei hidrografice sau pe bazinele de recepție ale diversilor afluenți (respectiv, valuri de alunecare).

Rețeaua stradală este cea care a cunoscut mai puține modificări. Dacă în trecut rețeaua stradală totaliza 77,63 km, astăzi ea ajunge să aibă 95,83 km.

O altă modificare esențială o reprezintă apariția căii ferate ce pătrunde până în aria montană, cale ferată construită la începutul secolului trecut de către o firmă apuseană cu rolul de exploatare a pădurii. Această cale ferată dispăre după cel de-al doilea război mondial. Astăzi ca mărturie a existenței, până nu demult a acesteia, se mai păstrează terasamentul încă vizibil (o ușoară boltire ce însoțește valea Zăbalei până la confluența cu Putna).

Creșterea lungimii rețelei de drumuri s-a înregistrat după anul 1969, când se inaugurează noi drumuri iar cele mai vechi încep să fie asfaltate.

Astăzi cu toate greutățile prezente, există o șosea modernizată ce face legătura între principalele comune Poiana-Năruja-Podu-Nărujei-Paltin. Aceeași șosea se continuă de la Paltin către Nereju printr-un drum pietruit și în mod defectuos întreținut.

Drumurile comunale, deși pietruite, sunt mult mai bine întreținute de localnici decât drumurile județene.

Cele mai importante modificări apărute sunt cele legate de *vegetație*, și anume modificarea procentului de pădure și a celui de pășune.

La origine Țara Vrancei (care s-ar traduce „Țara Neagră” sau „Țara acoperită cu vegetație”) a fost în totalitate acoperită cu vegetație unde predominau coniferele. Începând cu secolele XIV-XV, pădurea a fost defrișată de către locuitori cu scopul măririi suprafețelor agricole și a celor destinate pășunatului.

Ulterior suprafețele defrișate s-au mărit până aproape de dispariție pe valea Zăbalei și cea a Putnei. Astfel, în 1897 suprafața totală de pădure din cadrul studiului nostru a fost de 631,57 ha, aceasta diminuându-se și mai mult odată cu apariția societăților forestiere, care după anul 1905, au început să exploateze fără cruțare pădurile Vrancei (inclusiv zona montană) cca. 30.000 ha.

Așadar, defrișarea a început cu mult înainte de către răzeșii vrânceni la care se adaugă exploatarea forestieră a societăților capitaliste care și-au început „opera” odată cu primii ani ai secolului trecut.

Un aspect foarte interesant legat de defrișările făcute în regiune sunt bine subliniate de Ion Ionescu de la Brad în lucrarea „Agricultura în județul Putna” (1870), în care scria: „pădurea s-a tăiat iar toate dealurile sunt goale; viiturile de apă le spală și lasă pe dânsele locuri netrebnice. Satele mai vechi sunt cele mai afectate de procese de versant, datorită defrișărilor mai vechi”.

Defrișarea pădurii s-a făcut prin procedee destul de primitive fie prin tăierea de la rădăcină a arborilor, fie prin cojirea acestora și uscarea lor în timp. Aceste procedee de despădurire sunt reliefate foarte bine în toponimia locului, sub numele de secături (scături sau săcături) sau prin incendiere (vezi Arșița, Arsura, Pârlitura).

Locurile destinate pășunatului și terenurilor agricole poartă la rândul lor denumiri specifice, cum ar fi: blană (Dealul Blănilor – loc cultivat cu cereale în

marginea satului, Dealul cu Hrișcă – loc unde se cultiva cândva hrișcă sau mei, Groapa cu Fân – teren folosit pentru cosire etc.).

Astăzi suprafața totală de pădure este de 5654,38 ha ca urmare a plantărilor realizate în perioada 1948-1969, când pentru întreaga regiune a Vrancei s-au împădurit cca. 32700 ha. Cele mai însemnate împăduriri s-au făcut în perioada 1948-1959 la izvoarele Putnei, în munții Tisaru, Coza, Moceanu, Greșu, în regiunea de izvoare a Nărujei și în bazinul Zăbalei.

Reîmpădurirea suprafețelor tăiate era lăsată să se dezvolte pe cale naturală, fapt ce a dus la instalarea pe aceste teritorii a speciilor de valoare economică redusă.

În felul acesta, suprafețe întinse de terenuri au devenit neproductive. După datele anului 1943 circa 7500 ha erau degradate complet, iar restul deveniseră terenuri improprii agriculturii (5500 ha). Cele mai extinse suprafețe degradate se situau în bazinul Putnei și în cel al Zăbalei, din cauză că aceste ape, prin regimul lor variabil, au favorizat condiții prielnice pentru scurgerea materialului cărat. Suprafața terenurilor degradate din cadrul comunei Năruja a fost de 800 ha.

Pe terenurile degradate împăduriri s-au făcut în raza comunelor Paltin (100 ha) și Năruja (100 ha).

Speciile arboricole inițiale au fost înlocuite cu specii cu creștere accelerată (pin, molid) iar dintre foioase se remarcă încă fagul, carpenul și frasinul (spre exemplu arborete pure de fag se găsesc la altitudini de 650m pe valea Zăbalei iar pe valea Nărujei se întâlnesc doar în amonte de satul Ungureni).

În concluzie, modificările majore sunt strâns legate de tăierile masive ale pădurii începute din secolul al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea, precum și de apariția unor noi rețele de drumuri.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Conea I.**, (1993) *Geografie istorică, toponimie și terminologie geografică*, Ed. Academiei Române, București
- Grumăzescu H., Ștefănescu I.**, (1970), *Județul Vrancea*, Ed. Academiei R.S.R., București
- Haidu I., Haidu C.**, (1998), *S.I.G. – analiză spațială*, Ed. HGA, București
- Imbroane Al.M., Moore D.**, (1999) *Inițiere în SIG și teledetecție*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
- Mihăilescu N.Șt., Macovei V.**, (1970) *Valea Putnei*, Ed. Științifică, București
- Nițu Constantin și colab.** (2002) *Sisteme Informaționale Geografice și cartografia computerizată*, Ed. Universității, București
- Popovici N., Biali G.**, (2000) *Sisteme geoinformaționale – principii generale și aplicații*, Ed. Gh. Asachi, Iași
- Rădulescu N.Al.**, (1937) *Vrancea – Geografie fizică și umană*, București
- Tufescu V.** (1966) *Subcarpații*, Ed. Științifică, București
- Tufescu V.**, (1958) *Vrancea – prezentarea geomorfologică și degradarea terenurilor prin denudare*, Probl. Pedol., Institut. Cercet. Agron. Rom

*** **Foaia Nereju** din Atlasul Moldovei de la 1897, scara 1 : 50 000

*** **Foile topografice Valea Sării, Năruja, Paltin, Nereju** din 1983, la scara de 1 : 25000

Suprafata acoperită cu pădure în anul 1897

